

Fri fra loven

Jesu død og misjonsteologien i Galaterbrevet

AV HALVOR MOXNES

Om å forstå Jesu død – et spørsmål om sammenheng

Den korsfestede Jesus er utgangspunktet for hele Paulus' teologi. Samtidig står det fast at han sjelden snakker om Jesu død *i og for seg*. Siden han skriver brev og ikke dogmatiske avhandlinger, henvender han seg oftest til en praktisk situasjon i den menighet han skriver til. Da må vi spørre: *hvorfor* taler Paulus om Jesu død akkurat her, hva er hensikten? Hvordan avspeiler denne måten å bruke Jesu død på hans forståelse av hva Jesu død betyr? Når han bruker «Jesus døde for våre synder» eller tilsvarende uttrykk står det alltid i en konkret sammenheng. Den tolkning som ligger i «for våre synder» står ikke alene, den er alltid omgitt av ord som viser hvordan Paulus forstår og bruker denne tradisjonelle betegnelsen.

Dette er Galaterbrevet et særlig godt eksempel på. I dette brevet står kapittel tre sentralt. Her finner vi en tolkning av Jesu død som Paulus antakelig har overtatt fra tradisjonen: «Men Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse da han kom under forbannelse for vår skyld. For det står skrevet: Forbannet er enhver som henger på et tre». 3 : 13. Dette hører til de ord som lett fester seg som «kjerne-ord», som vi tror kan stå løsrevet fra enhver sammenheng. Men nettopp her er det viktig å være klar over fortsettelsen i v. 14: «Dette skjedde for at folkeslagene ved Jesus Kristus skulle få del i den velsignelse som var lovet Abraham, og for at vi ved troen skulle få Ånden som det var gitt løfte om». Jesu død er fulgt av to «for at» som uttrykker hensikten med, resultatet av denne død. Og her er hensikten umiskjennelig nok: det er *misjonen* som er resultatet av Jesu forsmadelige død på et kors!

Misjon og Jesu død – hvordan henger de sammen? Henger ikke misjonen snarere sammen med Jesu oppstandelse? Det er den oppstandne Herre som gir misjonsbefalingen i Mt 28:16–20. Slik er det også hos Lukas: Gud har oppreist Jesus og gitt ham herredømmet, *derfor* må mennesker nå omvende seg, Lk 24:46, Apg 2:32 ff, 17:30 ff. At det var vissheten om at Jesus var stått opp fra de døde som skapte kirken og misjonen er en akseptert «kjensgjerning» innenfor forsøkene på å rekonstruere urkristendommens historie. Dette gjelder også Paulus; i Apostelgjerningene berettes det hele tre ganger, i kap. 9, 22 og 26, at det var opplevelsen av å stå overfor den oppstandne Kristus som førte til hans omvendelse og utsendelse. Denne sammenhengen bekreftes også av Paulus selv i en mye knappere beretning i Gal 1:15 f: «Men Gud, – –, bestemte at han ville åpenbare sin Sønn for meg, for at jeg skulle forkynne evangeliet om ham for folkeslagene». Det merkelige er at Paulus i resten av Galaterbrevet, vel det mest typiske misjonsskrift i Det nye testamente, ikke mere taler om Jesus som den oppstandne, men bare som den korsfestede. Hva kan dette skyldes?

Jesu død i misjonsforkynnelsen

Når Paulus minner galaterne om sin forkynnelse, peker han på hvordan den var sentrert rundt korset: «dere som har fått den korsfestede Jesus Kristus malt for øynene deres», 3:1. Slik var det også i Korint: «For jeg hadde bestemt at jeg ikke ville vite av noe annet hos dere enn Jesus Kristus og ham korsfestet.» 1. Kor 2:2. Her viser Paulus til den misjonsforkynnelse som er bakgrunn for brevene hans. Han gir ikke noen full fremstilling av den kristne tro, den forutsetter han kjent fra sin misjonsvirksomhet. Det gjelder også Jesu død, hvor vi kan forutsette at lidelseshistorien var samlet og kjent lenge før evangeliene ble nedskrevet. Tidlig nedfelte det seg også formelaktige bekjennelser som uttrykk for den felles kristne tro. En slik tradisjon er det Paulus viser til i 1. Kor 15:3–5. Dette kunne også uttrykkes som lovprisning, som i Gal 1:3. Den opprinnelige forkynnelse har slik resultert i et stort felles materiale som var kjent for menighet og misjonærer/apostler. Dette materiale kan så tas frem, aktualiseres, når det er bruk for det. Det kan for eksempel skje i liturgien hvor nattverdfeiringen var en «ihukommelse» av Jesu død, eller nettopp i brevene, hvor forfatterne minner menigheten om det de allerede vet.

Oftest skjer dette mer eller mindre klart i *formanende* hensikt, f. eks. 1. Kor 4:17, 2. Tim 2:14.¹

Når det gjelder bruken av utsagnene om Kristi død i Galaterbrevet, står vi nærmest ved en variant av «ihukommelsen». Paulus kan forutsette som kjent lidelseshistorien og den første tolkning av Jesu død; dette har dannet basis for menighetens tro. Nå minner han menigheten om dette, tildels med korte, stikkordpregede referanser: «Kristi kors», «korsets anstøt», «den korsfestede Jesus Kristus». Men det dreier seg tydeligvis om mer enn en påminnelse, det er også kritikk, ja til og med *dom*.

Kristi kors som kritikk

Vi er vant til at når det tales om Jesu død er hensikten å drive til omvendelse, gi trøst, frelsesvisshet osv., alt etter situasjonen. Kort uttrykt kan vi si at talen om Jesu død brukes i forkynnelse, til oppbyggelse. Derfor er det egnet til å overraske når vi finner at Paulus taler om Jesu død i en *polemisk* sammenheng. Det vers vi tok som utgangspunkt, Gal 3:13, står nemlig i et kapittel som innledes djervt og direkte med: «Uforstandige galatere! Hvem er det som har forhekset dere, –». Paulus benytter en svært åpen tone i brevene sine, han driver ofte iherdig diskusjon med adressatene. Men bortsett fra 2. Korinterbrev er det neppe noe brev som avslører et så spent forhold mellom apostel og menighet som Galaterbrevet. «Uforstandige – d.v.s. tåpelige – galatere!» er ekstra kraftig, men allerede brevinnledningen er illevarslende. I stedet for den vanlige takk til Gud for menighetens tro og kjærlighet åpner Paulus med en bebreidelse, 1:6! Bebreidelser og anklager kommer igjen også senere, som i 4:11: «Jeg er redd for at alt mitt strev med dere har vært forgjeves!» Til tider blir han direkte ironisk når han henvender seg til dem, se f. eks. 4:21: «Si meg, dere som vil stå under loven, hører dere ikke på loven?» Paulus argumenterer hardt og direkte, retter anklager, formaner og prøver å overbevise. Innholdet i brevet kan derfor neppe kalles «forkynnelse» i vår forstand av ordet. Han står overfor motstandere, andre misjonærer og kirkeledere som er i ferd med å overbevise galatermenigheten om sitt syn.

¹ Dette synspunktet, at Det nye testamente ikke bare inneholder «kerygma», men også ihukommelse, påminnelse, er særlig klart utarbeidet av N. A. Dahl, Anamnesis («ihukommelse») som motiv i de nytestamentlige skrifter og den eldste kirke, NTT årg. 47, 1946, s. 193–223.

Når Paulus her taler om Jesu død, skjer også det i en sammenheng hvor han diskuterer, hvor Jesu død er et av de argumenter han bruker for å overbevise galaterne om at de er på ville veier. Når han appellerer til dem at det er *han* og ikke motstanderne som forkynner det sanne evangelium, viser han til at han selv lider forfølgelse på grunn av Kristi kors, mens de andre vil slippe unna «korsets anstøt», 5:11; 6:12. Paulus holder seg til Kristi kors, det er det sentrale i troen: «Men jeg vil aldri rose meg av noe annet enn av vår Herre Jesu Kristi kors», 6:14. Tydeligst kommer det frem i 3:11: «Hvem er det som har forhekset dere, dere som har fått den korsfestede Jesus Kristus malt for øynene deres?» Det dreier seg om den samme anklage som i 1:6: «Det undrer meg at dere så snart har vendt dere bort fra ham som har kalt dere ved Kristi nåde, og er gått over til et annet evangelium.» Begge steder peker Paulus på det som var grunnlaget for menigheten da den ble til. Han uttrykker det som skjedde teologisk: det var Gud som kalte dem! og gir et sterkt visuelt bilde av forkynnelseens innhold: de hadde fått malt Kristus for øynene! I sak sier begge uttrykkene det samme, de viser til forkynnelse av Jesu død. Nå minner Paulus galaterne om deres fortid, og hans anklage er at hvis de følger hans motstandere, har de forlatt denne basis, de er «gått over til et annet evangelium». Den nye forkynnelse de har begynt å høre på fører ikke bare til at de fjerner seg fra talen om Jesu død som menighetens grunn, men den er i seg selv en hån mot Kristus. Hvis denne forkynnelse er sann, sier Paulus at «da døde jo Kristus til ingen nytte»! Det er det skarpeste angrep han overhodet kan rette, her trengs ikke flere argumenter!

Jesu død og diskusjonen om den lovfrie hedningemisjon

Hvilken forkynnelse, hva slags lære dreier det seg om? Paulus' anklager er så skarpe at man minst må få inntrykk av at det galdt bevisst kjetteri, fullstendig avvisning av Kristus som kirkens grunnvoll. Slik ville nok verken galaterne eller de såkalte «falske brødre» oppfatte det. De var kristne som Paulus, de bekjente Jesus som Guds utsendte Messias – og det er ikke urimelig å tro at de følte Paulus' angrep urettferdig og i hvert fall alt for voldsomt.

Det problem som utløste slike kraftige argumenter, ville vi antakelig henviser til den praktiske teologi: det gjaldt kirkens misjonspraksis. Man kunne si at det var spørsmål om hvilket

akkommodasjonsprinsipp man skulle følge: skulle man tilpasse seg jødernes tradisjoner eller gi fritt rom for hedningene uten noe krav om omskjærelse og lovoverholdelse? Det er spørsmålet om den lovfrie hedningemisjon som er hovedtemaet i Galaterbrevet; og Paulus avslører at dette er et spørsmål som ikke bare dreier seg om *praksis*, det er tvert imot et avgjørende *teologisk* spørsmål. Kriteriet han bruker for å avgjøre dette spørsmål er Jesu død, det kommer igjen gang på gang som det absolutte argument.² Her går han ut over den rene påminnelse av hva galatermenigheten allerede vet. De benekter heller ikke at Jesus døde, men Paulus understreker at det dreier seg om den rette forståelse av Jesu død. Han snakker ikke om en tolkning av Jesu død i løse luften. Paulus står i en diskusjon hvor han ser hele sitt arbeid som forgjeves hvis man ikke anerkjente hans standpunkt: misjon uten krav om at hedningene skulle la seg omskjære eller holde loven, se 2:2–10. I 2:21 setter han motstandernes standpunkt på spissen: «For hvis en kan vinne rettferdighet ved loven, da døde jo Kristus til ingen nytte». Motstanderne hevdet at troen på Jesus som Messias måtte stå i sammenheng med Moseloven, for der hvor loven ble holdt, der var Guds folk.

Dette avviser Paulus ved å minne om den grunnleggende erfaring fra menighetens første tid: de hadde fått Ånden! – og dermed var de «de siste dagers hellige». Åndsutgydelsen var noe Gud hadde lovet i Messias-tiden, Åndens komme hørte sammen med opprettelsen av Guds rike (se Apg. 2)! Å få Ånden betød at man tilhørte Guds folk – og nå hadde galaterne fått Ånden uten å holde Moseloven. Når Paulus derfor spør: «Fikk dere Ånden ved hjelp av gjerninger som loven krever, eller var det ved å høre og tro?» ville ingen være i tvil om hva han sikter til: var det i synagogen Ånden ble gitt, eller der hvor budskapet om Jesus ble forkynt? Erfaringen fortalte at det var under Paulus' talerstol at tilhørerne fikk Ånden! Forkynnelsen av den korsfestede Jesus og mottagelsen av Ånden hørte uløselig sammen; derfor bruker Paulus samme uttrykk når han avviser at de hedningekristne må holde deler av loven: «da døde jo Kristus til ingen nytte», 2:21, og «Har dere opplevd alt dette (d.v.s. å få Ånden) til ingen nytte –?» 3:4.

Men galaternes erfaringer var ikke alene bevis godt nok, når motstanderne kunne påberope seg at de hadde tradisjonen, histo-

² Se 2:21; 3:1, 13 f; 5:1, 11; 6:12–14.

rien, ja Skriften selv på sin side. Og uten sammenheng med denne Guds fortid kunne det heller ikke være noen fremtid sammen med Gud! Det var utgangspunktet både for Paulus og motstanderne, en forutsetning som ingen jøde kunne drømme om å sette seg ut over.

Abraham som far for hedningemisjonen

Det var derfor nødvendig for Paulus å vise at galaternes erfaringer var i samsvar med Skriften, at han og ikke motstanderne hadde gudsfolkets historie på sin side. Og gudsfolket startet med Abraham, stamfaren. *Alle* jøder så på seg selv som Abrahams barn, det var beviset på at de hørte til Guds folk. Derfor var det viktig for de kristne å hevde at også *de* var Abrahams barn.³ I jødedommen var Abraham først og fremst den som Gud sluttet pakten med, den første som ble omskåret, Gen 17. Abraham var et forbilde for alle senere jøder; han var trofast mot Guds pakt i alle fristelser, selv i den største; kravet om å ofre Isak, Gen 22. Dette var bakgrunnen for den vanlige tolkning av Gen 15:6 i jødedommen: «Han trodde Gud, og derfor regnet Gud ham som retteferdig» – det betød at Abraham var *trofast* mot Gud og hans krav.⁴

Slik forstått ville Abraham nettopp være et eksempel på at Guds folk var å finne blant dem som holdt loven, de omskårne. Paulus begir seg altså rett inn i løvens hule når han bruker Abraham som eksempel på det stikk motsatte! Han gjør det ved dristig å gi Gen 15:6 en helt ny fortolkning. Istedet for å tolke verset i lys av Abrahams trofasthet i prøvelser i Gen 17 og 22, ser han det i sammenheng med Gen 12 og 18, Guds løfte om at «Gjennom deg skal alle folkeslag bli velsignet». Folkeslagene betyr hedningefolkene, de som er utenfor loven. Dermed blir Abrahams tro ikke lenger å forstå som trofasthet i prøvelser, men som tillit til løftet om at Guds velsignelse en gang skulle nå ut til hedningene – også galaterne. *Dette* er den rette kontinuitet med Guds historie: «Skriften forutså at Gud vil rettferdiggjøre hedningene ved tro», 3:8;

3 Når det gjelder denne argumentasjonen hos Paulus, se Gal 4:21–31, Rom 4; 9:6–12. Også hos evangelistene spiller den en stor rolle, særlig hos Lukas, 3:8; 13:16; 16:19–31; 19:9; Apg 7:1–8, se også Joh 8:30–59.

4 En grei oversikt over tolkningshistorien gir F. Hahn i Genesis 15:6 im Neuen Testament, Probleme biblischer Theologie, v. Rad-Festschrift, München 1971, s. 90–107.

derfor er det de som tror på Jesus Kristus og har fått Ånden som er Abrahams barn. Løftet til Abraham gikk i oppfyllelse blant de hedningekristne galatere da de fikk Ånden!

Riktignok så også jødene på Abraham som far til de hedninger som ble omvendt, men kravet var at de ble omskåret og holdt loven. Paulus må derfor straks besvare det avgjørende spørsmål: hvordan kunne oppfyllelsen av løftet til Abraham om at hedningene skulle bli tatt inn i Guds folk gå *utenom* loven? Han begrunner dette i 3:10–25, en slags parentes, som han så trekker konklusjonen av i v. 26 ff. Han har tre teser om hvorfor loven ikke skal gjelde i hedningemisjonen: 1. Loven ble opphevet ved Jesu død v. 10–14. 2. Løftet om velsignelsen som skulle komme, ble gitt Abraham lenge før Moses fikk loven, derfor har løftet prioritet fremfor loven, v. 15–18. 3. Loven var helt fra begynnelsen av tidsbestemt og midlertidig, v. 19–25. Dette er tre forskjellige måter å argumentere for det samme på, konklusjonen på alle avsnittene har samme innhold: løftet blir gitt ved troen, til alle som tror – uten at de holder seg til loven, v. 14, 18, 22, 24. Dette er sammenhengen når Paulus sier at Kristi død avskaffer loven, v. 13. I 2:20 f og 3:1 ff har han brukt Kristi død som det absolutte argument mot at loven hadde noen gyldighet, men først nå gir han en nærmere forklaring på *hvorfor* Jesu død har denne virkning.

Jesu død – under lovens forbannelse

Som tidligere nevnt er utgangspunktet 3:13: «Men Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse da han kom under forbannelse for vår skyld. For det står skrevet: Forbannet er enhver som henger på et tre». I dette verset bruker Paulus overtatt kristent og jødisk materiale. Han tar opp jødernes anklage mot de kristne: den Messias de holdt seg til var *falsk*, forbannet av Gud; det kunne man se på selve den forsmadelige måten han døde på. Skriften selv, Deut 21:23 sa om slike: «Forbannet er hver den som henger på et tre». Den eventuelle jødiske anklagen bak Gal 3:13 ville derfor lyde: «Jesus kom under forbannelse, for det står skrevet: – –».

Skriftstedet fra Deut 21 taler egentlig ikke om selve henrettelsesmåten, men om en ekstra nedverdiggelse for en som var henrettet for blasfemi eller avgudsdyrkelse; liket ble etterpå hengt opp til spott og spe. Men en tekst fra Qumran viser at allerede i førkristen

tid ble korsfestelse tolket som uttrykk for Guds forbannelse.⁵ Og i «Dialog med jøden Tryfon» forteller Justin (ca 150 e. K.) at dette var det store anstøt for jødene: at Jesus opplevet skammen og forbannelsen ved å bli korsfestet som en forbryter og gudsspotter.⁶ Det var ikke tomme ord når Paulus sa: «men vi forkynner en korsfestet Kristus. For jøder er dette anstøtelig – », 1. Kor 1:23.

Paulus og de kristne talte derfor midt imot jødernes inderligste religiøse overbevisning når de forkynte Kristus som den korsfestede. Allerede kristne før Paulus hadde på forskjellig måte forsøkt å komme til rette med *hvorfor* Jesus døde slik. De hadde tatt opp jødernes anklage om at den korsfestede var forbannet, men hadde forandret hele anklagen ved å tilføye «for vår skyld»: «han kom under forbannelse for vår skyld». Det var en *mening* med Jesu død, den var til beste for de troende.

Jesu død er lovens død

Først Paulus ser Jesu død innenfor et absolutt motsetningsforhold til loven. I 3:10–12 fører Paulus en innviklet diskusjon etter rabbiniske fortolkningsprinsipper; her tar han opp innvendinger motstanderne kunne bruke. Det ser ut til at Skriften motsier seg selv, sier den ikke både at «den rettferdige skal leve ved tro» og «Den som holder budene, skal leve ved dem»?⁷ Men for Paulus står det fast at loven *ikke* kan gi liv, 3:21, etter at Jesus kom, er det bare troen som kan ta imot Guds velsignelser, 3:22. Utgangspunktet for Paulus var at han som rettferdig og strengt lovtro fariseer ble overveldet av Gud som viste ham at nå var Jesus veien til Guds frelse for alle folk, 1:15 f. Denne Jesus var det de hadde forbannet, han og de andre jøder, i sin iver for Gud og Guds lov. Slike resultater var det lovtroskapen fikk – de hadde forbannet Guds sønn! Derfor måtte Paulus snu helt rundt og si «de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse», 3:10. Loven hadde for-

5 Nahumkommentaren, 4QpNah I. 8, se E. Nielsen og B. Otzen: Dødehavsteksterne, Kbh. 1959, s. 39.

6 Dialog med Tryfon, 32:1; 89:1–2.

7 Til dette problem se en interessant artikkel av N. A. Dahl hvor Gal 3 får bred behandling: Motsigelser i Skriften – et gammelt hermeneutisk problem. STK årg. 45, 1969, s. 22–36.

bannet Guds sønn, derfor var nå loven selv forbannet. Jesu død var det groveste uttrykk for lovens maktmisbruk – og nettopp ved det ble dens makt brutt.

Her er det ikke tale om at loven har krav på menneskene, krav som de ikke klarer å oppfylle, og at Jesus derfor dør for å oppfylle det som mangler. Tanken om soning, med bakgrunn i Det gamle testaments offerforestillinger, var ikke fremmed i urkristendommen; den var en del av tradisjonen som også Paulus kan benytte. Men her er hans hensikt en annen, å understreke at etter Jesu komme har loven aldeles ingen krav på mennesker lenger. Tvert i mot, uten noen rett har den gjort mennesker til slaver under seg, og nå er de befridd fra slaveriet! Befrielsen kom med Jesus. I 4:4 er det ikke Jesu død, men inkarnasjonen som er knyttet til frigjøringen, men resultatet er det samme: «Men i tidens fylde sendte Gud sin Sønn, født av en kvinne, født under loven, *forat* han skulle kjøpe fri dem som var under loven, så vi skulle få barnekår». Jesus var født under loven, det vil si at han delte menneskenes liv og skjebne. Det er også tanken når Paulus sier at Jesus ble en forbannelse, han levet under loven og hans død viste lovens ytterste resultat: det er den som til sist dreper menneskene! Gud hadde vist Paulus og de kristne at han var å finne i den Jesus som loven hadde forbannet, *derfor* var loven nå avskaffet som makt.

Den lovfrie hedningemisjon – teologi uten praktiske konsekvenser?

Resultatet var nå at veien sto åpen for den lovfrie hedningemisjon. Jesu død og befrielsen fra loven hadde to «for at» i 3.14: «Dette skjedde *for at* folkeslagene ved Jesus Kristus skulle få del i den velsignelse som var lovt Abraham, og *for at* vi ved troen skulle få Ånden som det var gitt løfte om». Med dette har Paulus legitimert både sin tolkning av Abrahamhistorien, v. 6–9, og sin forståelse av galatermenighetens åndserfaring, v. 1–5; og konsekvensen av dette var at alle hindringer for den lovfrie hedningemisjon nå var ryddet vekk.

Det var en konklusjon som de fleste i urkirken ikke var villige til å trekke. Snarere var det store grupper som sto på Lukas' standpunkt slik han forteller om hedningemisjonens tilblivelse i Apostelgjerningene: det var det faktum at ikke-jøder fikk Ånden som tvang igjennom dåpen av de første hedningekristne, Apg 10 og 11,

men dette førte ikke til noe oppgjør med loven. Tvert om, det var de kristne jøder som var det egentlige Guds folk, de hedningekristne, uomskårne var nærmest «assosierte medlemmer»,⁸ og et minimum av loven skulle gjelde også for dem, Apg 15. Antakelig var Paulus den som tapte i konflikten i Galatia, og hans konsekvente standpunkt førte en halvglemt tilværelse i urkirken. Etter hvert ble spørsmålet om tilhørighet til Israel ved omskjærelse uaktuelt for den kristne misjon. De jødekristne ble redusert til sekter i utkanten av Romerriket og de hedningekristne okkuperte Det gamle testamente som *sin* bok. Loven ble ikke lenger sett som paktstegn som viste tilhørighet til jødefolket, men ble tolket legalistisk, vi ville kanskje si moralistisk.

I denne omtolking ble loven stående ved siden av Kristus. Både i den tidligere og den senere fase av denne tradisjon kunne loven og Jesu død forkynnes side om side, uten at man så noe motsetningsforhold. Derfor kunne forkynnelsen av Jesu død og spørsmålet om lovens plass i hedningemisjonen stå isolert, som to adskilte områder. Det er mot denne fredelige samordningsteologi at Paulus protesterer kraftig. Han sier at spørsmålet om misjonspraksis bare kan besvares som et spørsmål om hva Jesu død innebærer. Ut fra sin egen misjonssituasjon: den lovlydige fariseer som møtte Jesus Kristus, trekker Paulus denne slutning: Jesu død på korset, forbannet av loven, var det sted hvor Gud måtte velge side. Han kunne ikke høre sammen med *både* Jesus og loven – og Gud hadde valgt Jesus!

Derfor er Jesu død den begivenhet som avgjør kirkens misjonspraksis. Loven og Jesus kan ikke blandes. De kristne må også velge, vil de være der hvor Jesus – og Gud! – er, er en akkommodasjon med loven og omskjærelsen umulig. Kravet om at de hedningekristne skulle omskjæres måtte avvises. For omskjærelsen, loven, satte skiller mellom mennesker, mellom jøder og ikke-jøder. Men der hvor loven satte skille, *åpnet* Jesu død for alle. Det er som avslutning på denne diskusjonen i kapittel 3 vi finner de kjente ordene: «Her er det ikke jøde eller greker, slave eller fri, mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus», v. 28. Men det betyr ikke at sammenhengen med Israel, med Guds fortid kuttes over, tvert imot fortsetter Paulus i v. 29: «Og hører dere Kristus til,

⁸ Dette synspunkt er bredt utført av J. Jervell i *Luke and the people of God*, Minn. 1972.

er dere Abrahams ætt og arvinger ifølge løftet». I sammenheng med Guds fortid er nå *alle* arvinger til Guds løfter, så langt ut forkynnelsen og troen rekker.

Epilog – 1900 år etter

Vesentligst for vår tids misjonspraksis er kanskje den *utvidelse* av talen om Jesu død Paulus foretar når han setter den i direkte sammenheng med diskusjonen om misjonen. Det betyr at Jesu død ikke bare er et tema for vår forkynnelse – den skal også være målestokken for vår praksis. Den anklagen Paulus retter mot sine motstandere var ikke at Jesu død var falt ut av deres tale, men at Jesu død ikke fikk de nødvendige konsekvenser for deres praksis. «Praksis» er neppe et godt ord, både for Paulus og motstanderne dreiet det seg om mer, om kontinuitet med historien og tradisjonen. I lys av Jesu korsdød foretar Paulus en *sanering av* tradisjonen, en hardhendt beskjæring: det er *løftet om Ånden* som er kontinuiteten i Guds handling, ikke loven! Et påtrengende spørsmål, både i kirkens indre og dens ytre misjon, er hvorvidt vi har foretatt denne sanering. Det er et spørsmål som gjelder vår bruk av tradisjonen, både den bibelske og den kirkehistoriske, konfesjonelle.

Jesu død har en *kritisk* funksjon – den avslører alt som binder mennesker. Jesus døde for å føre oss i frihet; det er den egentlige begrunnelse for misjon, men på veien dit må Jesu død føre til dom over vår bundethet.